

Raportti digitaalisen historiantutkimuksen kyselyvastauksista

Petri Paju, 31.8.2016

Sisällys

Abstract and most important findings	2
Johdanto.....	2
Digitaalisen historiantutkimuksen määrittelyn moninaisuus.....	3
Keitä olivat alan pioneerit?.....	5
Keitä haastatella?	6
Sekalaisia havaintoja	6
Aihepiirin tulevaisuudesta yleisesti.....	7
Tarpeita ja toiveita.....	9
Opetuksesta.....	10
Yhteistyöstä ja -toiminnasta	10
Tietoa vastaajista.....	11

Selvityshankkeen rahoittaja:

Abstract and most important findings

This is a first report from the project "Towards a Roadmap for Digital History in Finland: Mapping the Past, Present & Future Developments of Digital Historical Scholarship". It is funded by the Kone Foundation. Principal Investigator is Professor Mats Fridlund from Aalto University.

The respondents to the questionnaire in the web – 17 people with a history degree or professional history research background – defined or thought of digital history in several ways and responded accordingly. In other words, for Finnish historians "digital history research" seems in an open phase with few fixed coordinates or content. The latest phase with digital tools for historians was associated with terms such as "big data". The answers also remind us that on the whole, historians have widely different backgrounds and experience when it comes to education and acquired skills in digital humanities. For them, systematic training in these themes has previously been limited. While there are currently several digital history projects on-going, their results are beginning to appear somewhat later.

For this preliminary report, we can identify some critical questions or points to improve in the future:

- Securing information flow of recent news and experience but also relevant resources (and keeping this information updated) – Suggestions included an annual conference.
- Teaching Digital humanities issues and methods for historians. – Suggestion: A web-based course on digital methods and other relevant content.
- Increasing collaboration between historians and IT-people. How to secure and improve communication and co-operation between these experts? – Suggestion: create an (online) platform for this.
- Sustained interaction between historians and Archives & Libraries with digital collections.
- Improving digital continuity on every level.

Johdanto

Tämä on alustava raportti selvityshankkeesta nimeltä "Towards a Roadmap for Digital History in Finland: Mapping the Past, Present & Future Developments of Digital Historical Scholarship," joka kartoittaa digitaalisen historiantutkimuksen taivalta, nykytilaa ja kehitystoiveita Suomessa. Hanketta johtaa prof. Mats Fridlund Aalto-yliopistosta ja sitä rahoittaa Koneen säätiö (12 kk, myöntö joulukuussa 2015). Osana hanketta toteutettiin verkkokysely "Digitaalinen historiantutkimus Suomessa: ennen, nyt, huomenna," jonka tuloksia tämä raportti esittelee.¹

¹ Ks. <https://digihistfinlandroadmapblog.wordpress.com/>

Kyselyyn saattoi vastata hankkeen blogisivuilla 28.4.2016 alkaen ja 30.6.2016 asti. Senkin jälkeen kysely oli auki. Tiedonkeruusta tiedotettiin etenkin historiantutkijoille ja digitaalisen humanismin tiedotuslistoille kuuluville useaan kertaan. Esimerkiksi käytetyn H-verkon sähköpostilistan tilaajia on sen ylläpitäjän mukaan noin 900.

Vastaajia kertyi 17. Näiden taustatietoja on esitelty ja käsitelty alla. Jatkossa on tarkoitus käyttää keskusteluapuna myös muita viimeaikaisia kyselytuloksia kuten Kansallisarkiston kyselyraporttia sähköisen tutkimusprosessin kehittämisestä talvelta 2016.²

Tämän selvityshankkeen tausta-ajatuksena on ollut, että raportin tiedot ovat tutkijoiden käytettävissä tulevan syksyn rahoitushauissa ja muuten alan yhteistyön edistämiseksi. Myöhemmin materiaalia käytetään tutkimusartikkelien aineistona ennen tallennusta Tietoarkistoon.³

Lukijan kannattaa huomata, että tämän raportin sisältö koostuu lähinnä kyselyvastauksista tehdyistä nostoista, poiminnoista ja joistakin niiden herättämistä kommentteista. Raportissa ei ole ollut tarkoitus väittää näitä kannanottoja sisällöltään oikeiksi tai vääriksi, vaan kertoa tutkimuskentän ääniä laajalla skaalalla – mukaan on tarkoituksella poimittu erilaisia näkemyksiä.

Digitaalisen historiantutkimuksen määrittelyn moninaisuus

Usea vastaaja nosti määrittelyongelman esiin, mutta onneksi vastasi silti urheasti. Lopulta muutama oli myös kyselyn ansiosta tai vuoksi ryhtynyt pohdintaan, mitä digitaalinen historiantutkimus oikeastaan tarkoittaa: "Jäin siis miettimään sitä, onko olemassa joku oma digitaalisen historiantutkimuksen nimeä kantava koulukunta, jolla on jo tietty vakiintunut tapa tehdä tutkimusta. Mutta mitä se digitaalinen siinä tarkoittaa ja mikä sen merkitys on? Viitataan sille enemmän digitoinnin tekniseen ja välineelliseen puoleen, johon itsekin tuolla aiemmin viittasin. Eli että digitalisaatio helpottaa tutkimusta. Vai tarkoittaa digitaalinen historiantutkimus digitalisoitumisen historian tutkimusta? Vai analysointimenetelmiä, jotka avautuvat digitalisoitumisen myötä?"

Nämä kaikki tulkinnat ovat totta kai mahdollisia ja kaikkia myös esiintyi vastauksissa. Ylipäänsä määrittelykysymykset tuntuivat vaivaavan osanottajia myös selvityshankkeen avaustilaisuudessa Helsingissä 15.4.2016. Vastaajista useampi ilmaisi epävarmuutta sen suhteen, että onko digitaalinen historiantutkija tai riittävän

² Kallio, Maria: Raportti Kansallisarkiston käyttäjäkyselystä koskien sähköisten tutkimuspalveluiden kehittämistä (2016). Saatavilla: <http://www.arkisto.fi/fi/arkistolaitos/hankkeet/digihum> (haettu 30.8.2016)

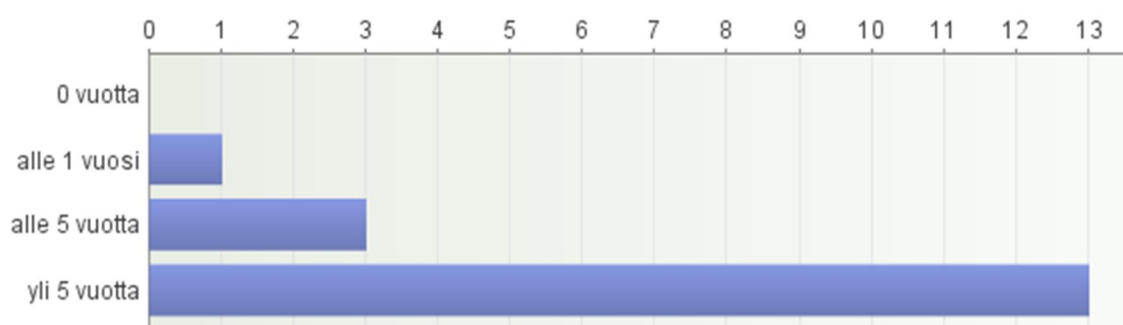
³ Ks. myös Paju, Petri: "Digitaalista historiantutkimusta tavoittamassa." Historiallinen Aikakauskirja 2/2016, 246. Tietoarkisto: <http://www.fsd.uta.fi/fi/>

digitaalinen. Muutostahdin huomioon ottaen tällainen epävarmuus ajan tasalla pysymisestä tuntuu lähes aiheeseen sisäänrakennetulta.

Toisaalta kun kysyimme, kuinka kauan vastaajat ovat tehneet digitaalista historiantutkimusta, pääosa (13, tai 76 %) seitsemästätoista kertoi tehneestä sitä yli viisi vuotta. Jakautumaa selittänee se, että vastaavat määrittelivät tai ymmärsivät digitaalisen historiantutkimuksen varsin vaihtelevasti. Kärjistetysti (muiden vastausten avulla): kun yksi ajatteli Wikipedian käytettävyyttä ja kiitti sen tekstien parantuneen paljon viime vuosina, toinen kertoi (myöhemmässä kohdassa) käyttävänsä Tesseract-ohjelmaa tuottaakseen digitoituista (arkisto)valokuvista OCR:n avulla koneluettavaa tekstiä.

1990-luvulla aloittanut tutkija näkee asian näin: "Olen itse ollut mukana alusta saakka digikuvaamalla, laatimalla tietokantoja ja suunnittelemalla www-palveluita sisältöjen esittämiseksi." Tässä hahmotuksessa aika ennen Internetiä oli jotakin digitaalisessa mielessä epäoleellista.

Kuvio 1. Vastaukset kysymykseen: Kuinka kauan olet tehnyt digitaalista historiantutkimusta? Vastaajien määrä: 17.

Määrittelyn vaikeus on toki todellinen asia. Niiden sisältö myös muuttuu, osaksi teknologian kehittämisen ja käyttöönoton myötä. Tämän osana on huomioitava historiantutkimuksenkin digitaalinen kehitys historiallisena ilmiönä, jonka ns. eturintama on siirtynyt digitaalisten aineistojen hyödyntämisestä kohti digitaalisten työkalujen käyttöä ja yhteiskehittämistä. On tyypillistä puhua vain uusimmasta kehitysvaiheesta digitaalisena, ja olettaa vanhempi olemassa olevaksi, annetuksi, vähemmän teknologiseksi. Selvää on, että läheskään kaikki historiantutkijat eivät ole siirtyneet uusimpien digitaalisten työkalujen kehittäjä-käyttäjiksi ainakaan tietoisesti eivätkä tule ehkä koskaan siirtymään. Siihen ei varmasti ole mahdollisuutta saati tarvetta, koska monia mainittuja työkaluja kehitetään jatkuvasti helppokäyttöisemmiksi. Siinä vaiheessa kun niiden käyttö arkipäiväistyy, käyttäjiä

kutsutaan taas historiantutkijoiksi ilman lisämäärettä kuten digitaalinen historiantutkija tms.

Keitä olivat alan pioneerit?

Vastajat nostivat esiin useita "pioneereja", edelläkävijöitä. Näiden hajonta oli varsin suurta ja useimmat kirjoittivat omalla kohdallaan vaikuttavimmista tutkijoista. Eniten eli kaksi mainintaa sai vain kaksi tutkijaa: professori emeritus Viljo Rasila (Tampereen yliopisto) ja digi-humanistina tunnettu kirjallisuudentutkija Franco Moretti. "Jos digitaalinen historiantutkimus määritellään menneisyyden tietokoneavusteiseksi tutkimukseksi, pioneeriksi voi nostaa ainakin Viljo Rasilan, jonka teos "Kansalaissodan sosiaalinen tausta" vuodelta 1968 on kuulunut yliopistojen historiaohjelmien pakolliseen lukemistoon jo kauan ennen digitaalisen humanismin nousua." Tutkimusten perusteella Rasila oli ensimmäinen tutkija, joka kirjoitti suomeksi tietokoneen hyväksikäytöstä historiantutkimuksessa jo vuonna 1967 ja julkaisi tällaisen tutkimuksen tuloksia.⁴ Yhdysvalloissa opettava Moretti on julkaissut digitaaliseen humanismin nousuun vaikuttaneet kirjansa lähinnä 2000-luvulla.

Elokuvia tutkiva vastaaja kirjoitti: "Suurin innoittaja minulle on ollut Chicagon yliopiston elokuvatutkimuksen professori Yuri Tsivian, joka vastaa Internetissä toimivasta digitaalisesta Cinematics-työkalusta. Cinematicsin avulla tuotetaan, jaetaan ja analysoidaan sekä elokuvaan että televisio-ohjelmiin liittyvää tietoa."⁵

Yksi kirjasi instituutioita ja hankkeita: Kansallisarkisto, Hiski (Suomen Sukututkimusseuran tietokanta verkossa), toinen mainitsi H-verkon (sähköpostilista) ja "Agricolan ja vastaavat", Tapio Onnelan ja toisten varhaiset tietoverkkohankkeet.

Jollekulle ei tullut ketään mieleen – ennen kuin katsoi Googlestä. Yksi vastaaja kirjasi rehellisesti, että "[E]n juurikaan käytä aiempia tutkimuksia vaan teen sitä itse". Kommentti tuntuu erityisen pysäyttävältä historiantutkijalta. Vaikka vastaaja ei välttämättä ole ammattitutkija, niin kertooko vastaus samalla yleisemmin siitä, että aiempaan ei ehditä perehtyä? Nopeatahtisen digi-maailman digi-historian kohdalla tällainen epäily tai huoli lienee aiheellinen.

Näiden vastausten perusteella alan aiemman tutkimuksen läpikäynti ja esittely on tarpeen ja tuo kenties uutta tietoa usealle vastaajalle. Aiheesta onkin tulossa tutkimusta ja sitä selvitetään myös tässä hankkeessa.

⁴ Rasila, Viljo: "Tietokone historiantutkimuksessa". Historiallinen aikakauskirja 65, 2/1967, 140–146, tai Kansalliskirjaston Digitoidut aineistot:

<http://digi.kansalliskirjasto.fi/aikakausi/binding/499240?page=20>

⁵ Ks. <http://www.cinematics.lv/>

Keitä haastatella?

Useat vastaajat jatkoivat tässä pioneirit-kysymyksen tiimoilta, kun taas osa jätti vastaamatta. Yksi vastaaja kieltäytyi nimeämästä ketään sillä perusteella, että koska digi-humanismi on joukkuepeliä, ketään ei sovi nostaa jalustalle.

Mainittiin esimerkiksi "määrällisen tutkimuksen veteraanit" kuten 1970–80-lukujen lehdistöhistorian tutkijat. Haastateltavia yksilöitiin melko säästeliäästi. Näistä Antti Häkkinen sai kaksi mainintaa, jotkut muut suomalaiset yhden. Tapio Onnela sai yhdessä toisen kysymyksen kanssa myös kaksi mainintaa. Yksi vastaajista antoi vihjeen erään keskiaikaista materiaalia koskevan digitointi- ja verkkohankkeen erimielisyyksiin ja eri tieteenalojen törmäykseen mahdollisena tutkimuskohteena.

Sekalaisia havaintoja

Vastaajien julkaisuja "täältä alalta" oli niin ikään laaja skaala. Näissä oli edustettuna niin digitaalisuuden historiaa, kuten elämäkerta elektroniikan tutkimuksen professorista, laajaan tietokantaan perustuva väitöskirja kuin muutama ilmestynyt ja ilmestyvässä oleva artikkeli, joissa käytetään uusimpia digitaalisia menetelmiä.

Huomionarvoista on kenties, että kukaan vastaajista ei maininnut tai eritellyt ainuttakaan ns. digitaalisen humanismin kansainvälistä aikakauslehteä – mitä ilmeisimmin historiantutkijoiden tyypillisemmät kanavat on koettu hyödyllisemmiksi ja sopivammiksi. Tämäntapaista kansainvälistä julkaisemista ja tutkimusta on toisaalta joidenkin vastausten perusteella luvassa tai ainakin suunnitteilla.

Rahoituksesta

Osan mielestä kaikkeen hakemiseen liittyy nykyään digitaalisuus. Rahoittajista mainintoja saivat Suomen kulttuurirahasto, Suomen akatemia (ainakin kahdesti) ja Jalmari Finnen säätiö sekä "säätiöt". Useita päätöksiä oli tulematta. Yhden vastaajan selkeä vaikutelma on, että digitaalisuus auttanut rahoituksen saannissa ainakin hänen tapauksessaan.

Hankerahoituksen Suomen akatemialta saanut tutkija arvioi: "Vasta nyt oman rahoitetun digihankkeen myötä olen pääsemässä jonkinlaiseen tuntumaan, että digitaalisia menetelmiä voi oikeasti käyttää myös tutkimukseen ja että tällöin aineistoilta voi kysyä myös aivan erilaisia kysymyksiä, joihin käsityöllä ei voi saada vastauksia.

Olemme nyt uuden edessä ja onhan se jännittävää! En usko, että "digi" myllertää koko alan, mutta jotain uutta se tuo."

Tutkimusmateriaalin pitkäaikaissäilytys

Pitkäaikaissäilytyksen tärkeyttä korostettiin eri tavoin useimmissa vastauksissa. Suomen infrastruktuuria kuten (ent. Yhteiskunnallista) Tietoarkistoa ja Kansallisarkistoa pidettiin yleisesti toimivana.

Varsinkin aiemmin mutta myös viime vuosina tutkimusprojektien tuottamia tai muokkaamia digitaalisia aineistoja on sijoitettu tehtyjen sopimuksen mukaan takaisin niiden alkuperäisten oikeuksien omistajille, kuten yrityksille tai vaikka Ritarihuoneelle.⁶ Tieto tällaisista digitaalisista aineistoista olisi hyödyllistä saada leviämään, jotta jo tehtyä työtä olisi mahdollista käyttää avuksi laajemmin kuin vain asiaa vihittyjen tutkijoiden piirissä.

Tutkimusaineiston avaaminen nousi esiin vain vähän ja tällöin mahdollisuutena: "Suhtaudun myönteisesti tutkimusmateriaalin julkaisemiseen. Uskon, että nykyistä laajempi datan saatavuus nostaisi pitkällä aikavälillä suomalaisen historian tutkimuksen tasoa. Ensinnäkin, historian tutkijat olisivat paremmin perillä siitä, minkälaisia alkuperäislähteitä on olemassa. Toiseksi, kritiikki/vertaisarviointi olisi huomattavasti helpompaa, jos ei aina tarvitsisi lähteä arkistoon, kun haluaa tarkistaa yksittäisessä alaviitteessä mainitun alkuperäislähteen. Tulevaisuusvisio: historian tutkimukset ovat verkossa digitaalisina, kaikkien veronmaksajien saatavilla. Jokaisessa alaviitteessä on linkki korkearesoluutiseen kuvaan alkuperäislähteestä. One day!"

Tekijänoikeuteen liittyvät asiat

Osalla vastaajista ongelmia ei ole ollut, kuulemma hyvän valmistautumisen vuoksi. Yksi viesti kuului, että aineistot voisivat olla helpommin ja paremmin käytettävissä kuin mitä ovat nykyään esimerkiksi vain joillakin kirjastojen tietokoneilla.

Joillakin tutkimuskohde helpotti asioita: "En tutki eläviä ihmisiä." Tulosten julkaisemiseen tekijänoikeudet toki silti vaikuttivat.

Aihepiirin tulevaisuudesta yleisesti

[Kysymys 9. Tulevaisuus: mitkä ovat digitaalisen historian tutkimuksen suurimmat haasteet tai esteet? Näetkö kehityksessä uhkia tai innostaako jokin erityisesti?]

Digitaalinen historian tutkimus innosti monia vastaajia ja sai toisaalta jotkut epäilemään sen varjopuolia. "Suuria uhkia en näe, sillä tutkin vanhaa aineistoa. Innostaa kovasti, etenkin tekijäntunnistus, [ja] topic modelling, ja koetan pysyä kärryillä."

⁶ Ks. Snellman, Alex: Suomen aateli: yhteiskunnan huipulta uusiin rooleihin 1809–1939. Helsingin yliopisto 2014.

"On mielenkiintoista, että sen avulla voidaan lähestyä historian suuria linjoja yhtäläillä kuin mikrohistoriaa."

"Toivon, ettei digihist.tutkimus ole vain trendi, jonka nosteessa jonkin aikaa kuljetaan ja jonka rahoittaminen vie tuet perinteisemmältä tutkimiselta."

Monia hankkeita seurataan lupaavina: "meneillään oleva paikkatietojen standardointi on hyvä idea".

Suurilla aineistoilla voi tehdä myös massiivisia virheitä, yksi vastaaja muistutti. Samoin tulee muistaa, että suuri osa tutkimusaineistoja tulee aina olemaan jossain muuta kuin digitaalisessa muodossa.

Jatkuvasti tulee paljon uutta opittavaa ja opetettavaa kuten digitaalinen lähdekritiikki.

Haaste: oppiaineiden rajat ja opetuksen tilanne: "Akateemisessa maailmassa suurin uhka ovat luutuneet käsitykset ja rikkomattomina pidetyt tieteenalaidenteetit, joiden kautta mm. digitaalinen menetelmäopetus on lähinnä katastrofaalisella tasolla ihmistieteissä."

"Haaste/hidaste on tiedotus ja tietämys erilaisista hyödyllisistäkin ohjelmista, sekä toisaalta monien ohjelmien heikko käytettävyys. Haaste on ylipäätään suuren datamäärän hallinta."

Parannus yhteistyöhön ja opetukseen: "yhteiset gradut/väitöskirjat. Aiheen toki pitäisi olla sellainen, että molemmat osapuolet (digi-ihminen + humanisti) saisivat siitä riittävästi purtavaa."

"Julkaisemisen muodot ovat auki." Näiden kehittäminen on oma työsarkansa ja kokeilujen kenttä.

Tekijänoikeuksista tai niiden tulkinnasta johtuen digitoitujen aineistojen käyttöä rajataan liiaksi, esim. vain johonkin tiettyyn paikkaan/koneeseen.

Tekniikka ei saisi liiaksi ohjata tutkimusta. Tai tekniikan tekijät: "Eri yhteyksissä on tuotu esiin, että digitaalinen humanismi ja sen rahoitusratkaisut saattavat lisätä sitä vaaraa, että loputkin tieteelliset infrarahat valuvat insinöörien masinoimiin hankkeisiin à la Sota-Sampo ja muut "semanttiset" "pilotit" joita esim. SeCo kehittää hyvin vähillä historioitsijakonttribuutioilla, lähinnä käyttäen vähillä varoilla tehtyjä aineistoja."

Yhteistyöstä: "Oma suuri haave on se, että joskus saataisiin tietojenkäsittelijät ja historian tutkijat keskustelemaan edes jotenkin samaan kieltä ja ymmärtämään toisiaan."

"Yhteistyö on sekä haaste että innostaja. Tällä hetkellä on vaikea solmia konkreettisia yhteistyösuhteita. Jos esimerkiksi haluaisin kirjoittaa digihum-artikkelin yhdessä tietokonetieteilijän kanssa, kuinka lähtisin liikkeelle? Uskon, että yhteistyöstä

kiinnostuneita tutkijoita olisi, mutta pitäisi olla jonkinlainen alusta, jonka kautta ihmiset löytäisivät toisensa.”

Yksi näkee suurimmaksi haasteeksi sen, että ”[k]onkreettiset tulokset puuttuvat edelleen, entä jos tämä digitaalisten ihmistieteiden buumi ei johda yhtään mihinkään, entä jos kuljemme kohti umpikujaa? Jos akateemiset virtaukset muuttuvat nopeasti, on mahdollista, että rahahanat sulkeutuvat ennen kuin ehdimme saavuttaa suurempaa ymmärrystä ihmiskunnan historiasta”.

Tarpeita ja toiveita

[Kysymys 10. Tulevaisuus: mitä tarpeita ja toiveita sinulla on digitaalisen historian tutkimuksen kehittämisen suhteen Suomessa? Millaisia palveluja tarvitset ja/tai haluaisit?]

Muutama vastaaja toivoi suorasanaisesti lisää digitoituja aineistoja. Yhden mielestä mahdolliset ongelmat, kuten käytön rajoitukset, ratkeavat sitten itsestään. Keskeisinä digitoitavina materiaaleina mainittiin ”1800-luvun valtiopäiväasiakirjat ja asetuskokoelmat”, ja ”[s]uomalaisia varhaismoderneja aineistoja ei tietääkseni juuri ole digitoitu”.

Eräs vastaajista korosti pohjoismaisten mallin mukaan tarvetta pitkään laiminlyödyille kokonaisuudelle: ”Demografisen datan luominen Suomeen. Hiskin ja muun jo kerätyn tiedon hyödyntäminen siinä.”

Joidenkin aineistojen käytettävyyttä tulisi parantaa: ”Kirkonkirjoja on sukututkimuksen sivuilla paljon [digi-kuvina], mutta niihin ei voi soveltaa full-text search engineitä.” Ikään kuin samaan teemaan liittyen toinen kirjoitti odottavan mielenkiinnolla tuloksia projektista, jossa kehitetään vanhojen käsialojen koneellista tunnistamista.⁷

Digitoitujen kokoelmien parempi saatavuus lukeutui sekin toivelistalle: ”Toivon, että jatkossa voisi käyttää enemmän kotoa käsin sanomalehtien digipainoksia. Nykyään mahdollisuus on n. 1910 vuoteen saakka, mutta toivoisin sen muuttuvan niin, että vapaasti käytössä olisi digitoidut lehdet jotka ovat vähintään 50 vuotta vanhoja.”

Yksi korosti harkintaa ja keskustelua digitoinnin hallinnassa: ”Aineistoja nettiin vyöryy, mutta arkistolaitoksen palvelut ovat avainasemassa: että tutkija voi ohjata digitalisoimista.” Niin ikään kaivattiin ohjelmien selkeyttämistä, käyttäjäystävällisyyttä ja asiakaslähtöisyyttä. Teemaan liittyen: [Tutkijoiden?] ”Kiinteämpi yhteistyö aineistojen julkaisevien organisaatioiden kanssa. Yhteistyötä myös aineistojen käyttävien tahojen kanssa (tutkijoiden ohella myös yritykset).”

⁷ Kansallisarkiston Suomessa toteuttama READ-hanke:
<http://www.arkisto.fi/fi/arkistolaitos/hankkeet/read>

Lisäksi yksi vastaaja toivoi kunnolla huomioitavan myös sähköisinä syntyneet aineistot (born digital) mukaan lukien sosiaalinen media tavallisine, jokapäiväisine sisältöineen. Vastaaja tunnisti samalla, että niiden tallentaminen ja arkistointi on omanlaisensa työkenttä kysymyksinä "esim. tekijänoikeudet, yksityisyys, aineiston haravointi".

Opetuksesta

Monissa vastauksissa korostettiin tarvetta opetuksen uudistamiselle tai kommentoitiin sitä: "Digitaalisen humanismin opetuksen yliopistoissa tulisi korostaa nimenomaisesti digitaalisten työkalujen avaamia mahdollisuuksia. Liian usein vanhakantaiselle tutkimukselle annetaan uusi nimi, joka on digitaalinen humanismi, vaikka kyse ei suoranaisesti mistään digitaalisesta tutkimuksesta olisikaan. [-poistettu yliopiston nimi-] Toisin sanoin, yliopisto ei lähtenyt kehittämään digitaalisen humanismin opetusta, vaan nimesi vanhat ja perinteiset kurssit digitaalisiksi humanismiksi ollakseen muka digitaalisen humanismin eturintamassa."

"DigiHum-opetuksessa" tulisi korostaa tietojärjestelmätieteiden piirissä kehitettyjen tutkimusmenetelmien soveltamista ihmistieteille ominaisten tutkimuskysymysten tutkimiseksi, saada opetus perustutkintotasolle asti, osaksi menetelmäopetusta, ja tukea tutkijoiden verkostoitumista, että kunkin/kaikkien ei tarvitse keksiä samoja asioita aina uudestaan.

Yliopistojen välistä, aloitettua yhteistyötä tulisi voimistaa entisestään, yliopistojen ATK-keskukset saada mukaan paremmin tukemaan digitaalisen tutkimuksen infrastruktuuria. Lisäksi historian tutkijoiden yhteistyötä tietojenkäsittelytieteilijöiden ja matemaatikkojen kanssa tulee lisätä. Yksi vastaaja ilmaisi asian näin: "Kaipaisin "kotinörttiä", jonkinlaista räätälöityä tukea pienten aineistojen, epävarmojen litterointien jne. kanssa."

Yhteistyöstä ja -toiminnasta

Yhdessä vastauksessa ehdotetaan tutkimusaloille yhteisiä alustoja, joilla tutkijat voivat vapaasti tuottaa, jakaa ja analysoida keräämäänsä tietoa. Yhdessä tehdyt "MONItieteiset menetelmäkurssit", työpajat, seminaarit veisivät alaa eteenpäin. Samoin kaivattiin työsuhteita, joissa mainitaan DigiHum: niin professuureja "jokaiseen relevanttiin yliopistoon" kuin myös keskiryhmään (lehtorit ym.) tulisi palkata digi-osaajia.

Yksi vastaaja toivoi, että olisi jokin "virtuaalinen hengailupaikka", jossa voisi etsiä yhteistyökumppaneita kirjoitustyöhön ja hankkeisiin. Sellainen voisi sopia Agricola-sivustolle, mutta toisaalta poikkitieteellisyyden takia sen tulisi tavoittaa muitakin kuin historiaihmisiä.

Lisäksi tässä kohden mainittiin demografisen tietokannan luominen Suomeen ja – asiaa selventämättä – digitaalinen kuratointi.

Yhteistyötä IT-osaajien kanssa tarvitaan enemmän tutkimusmenetelmien kehittämiseksi ja siksi, että tutkijoiden tuottamalla digitaaliselle tiedolle saataisiin selkeät kriteerit. Toisaalta tietojenkäsittelijöiden ja historiantutkijoiden yhteistyön tai vuoropuhelun kehittäminen näyttäytyi polttavana aiheena. "Huonona esimerkkinä voisinkin ottaa vaikkapa Sota Sampo -projektin (<http://seco.cs.aalto.fi/projects/sotasampo/>) kaltaiset puhtaasti tietojenkäsittelyn piirissä tehdyn projektin, jota historiantutkijoiden on hyvin vaikea hyödyntää."

Voidaan todeta, että resurssien kehittämisessä tulisi kuunnella käyttäjiä kuten historiantutkijoita, joiden toisaalta olisi riittävästi kerrottava käyttötarpeistaan ja annettava palautetta.

Yksi vastaajista tietämättään lähes summasi yleisempiä toiveita: "Vuosittainen konferenssi, digitaalisen historian menetelmäkurssi verkkoon ja jonkinlainen alusta humanistien ja tietokonetieteilijöiden "parittamiseksi"."

"Tärkeää olisi, että saataisiin mahdollisimman intuitiivisesti toimivia järjestelmiä, joissa käyttöliittymän logiikkaa ei tarvitsisi erityisesti ja erikseen opiskella. Olisi myös tärkeää, että aineistot olisivat käytettävissä työsuhteiden kestosta jne. riippumatta." Yleisemmin nämä tarpeet (digitaalisesta) jatkuvuudesta ansaitsevat lisää huomiota selvitystyön jatkossa.

Tietoa vastaajista

Niin naiset kuin miehet vastasivat kyselyyn. Naisia (8 kpl) oli vastaajissa vain yksi vähemmän kuin miehiä. Iältään vastaajat edustivat etenkin 1970-luvulla syntyneitä (9). Yksi oli syntynyt 1940-luvulla, kolme 1960-luvulla ja kolme 1980-luvulla.

Kyselyssä ei kysytty vastaajan kotipaikkaa tai paikkakuntaa, mutta yhteystietojen ym. perusteella vastaajat keskittyivät Helsinkiin ja Tampereelle, minkä lisäksi Turku ja Jyväskylä tulivat esiin. Eteläisen Suomen suurimmat yliopistot olivat siis ainakin edustettuina vastauksissa, joten kommentit kertovat etenkin tutkijoiden kokemuksista niissä.

Vastaajista vakinainen, toistaiseksi -työpaikka oli viidellä (17:stä), kun loppujen työsuhteet olivat määräaikaista (8) ja "muuta" (4), kuten apurahatutkijoita. Kukaan ei valinnut kohtaa työtön tai opiskelija.

Vastaajien joukossa oli ainakin kaksi työsuhteista professoria sekä useita filosofian tohtoreita ja maistereita. Jälkimmäisistä osa teki jatko-opintoja tai viimeisteli väitöskirjaa. Yhdellä vastaajista oli myös aiempi datanomin tutkinto.

Joillakin vastaajilla oli vaihtelevaa ja monitasoista atk-opiskelutaustaa pitkältä ajalta. "Kansantaloustiedettä opiskellessa opintoihin kuului mm. kurssit Lotuksesta, SURVO-tilasto-ohjelmasta sekä pari ohjelmoitikkurssia APL:llä. Taisi olla 1989 kun kuulin ensi kertaa internetistä, välineestä, jolla voi vaikka purjeveneeseen kannella aurinkoa ottaen tilata tankkilaivallisen öljyä ja myydä se sitten jonnekin. Tuntui sangen utopisteiselta se. Ei ole vielä kukaan tullut ostettua." Toinen taas aloitti heti maisteriksi valmistuttuaan 1980–90-lukujen taitteessa työskentelyn yliopistolla, jossa sain käyttöönsä Neuvostoliitosta vaihdetun mikrotietokoneen: "aivan tuliterä valtion kauppavaihdossa saama. Se oli hyvä kone!"

Useat ovat oppineet tietotekniikan käyttäjiksi työtä tekemällä. Pitkän linjan tutkija kirjoitti ensimmäisen tietokoneella tekemänsä kirjan siten, että se julkaistiin vuonna 1987. Sen jälkeiset keskeiset muutokset hahmottuvat näin: "Seuraava hyppy oli muistien ja prosessorien tehon kasvun myötä kaiken sijoittaminen yhteen tiedostoon ja Wordin Jäsennys-työkalujen käyttöön otto. Ja kolmas hyppy on pilvipalvelun käyttö tutkimusapulaisten ja kollegojen yhteistuotannossa."

Itseoppineeksi itseään luonnehtiva vastaaja avasi oppimispolkujaan näin: "osallistunut koululehden taittotyyppeihin hankkeisiin 1990-luvun alussa, sitten opetellut html-koodin kirjoittamista ja cgi:tä muiden tekemistä malleista huvikseni. Olen ollut mukana "loppukäyttäjänä" monenlaisten hankkeiden digisovelluksissa." Vähemmistö vastaajista kertoi kehittävänsä systemaattisesti tietotekniikan osaamistaan ja tällöin lähinnä itseopiskelulla.

1980-luvulla syntynyt eli iän puolesta ns. digi-natiiviksi oletettava tutkija vastasi näin: "Olin heikko tietokoneiden käyttäjä pari vuotta sitten ja jollakin tapaa ylpeä siitä (klassinen humanistin hybris). Nyt olen opetellut käyttämään muutamia ohjelmia sekä harjoitellut koodamisen alkeita. Ei minusta tule koskaan koodaria, mutta alkeiden ymmärtäminen auttaa ymmärtämään, mitä kaikkea aineistolta on mahdollista kysyä."

Vastausten käsittely jatkuu. Kiitos kaikille kyselyyn vastanneille!

Palautetta tai kysymyksiä saa mielellään lähettää hankkeen tutkijalle:

Petri Paju

sähköposti: etunimi.sukunimi@utu.fi